

Matjaž Uršič*

RAZVOJNI POMEN NEPREMIČNE KULTURNE DEDIŠČINE V LOKALNIH OKOLJIH – PREPOZNAVANJE MOČI DEJAVNIKOV NOVEGA LOKALIZMA IN ELEMENTOV NEPREMIČNE KULTURNE DEDIŠČINE ZA OHRANJANJE KAKOVOSTI ŽIVLJENJA

COBISS 1.01

DOI: 10.4312/dela.64.79-108

Izvleček

Nepremična kulturna dediščina predstavlja ključno prostorsko in simbolno vrednost lokalnih skupnosti, vendar številni primeri kažejo na njeno omejeno vključevanje v sodobne potrebe prebivalcev. V članku analiziramo, kako lahko pristopi novega lokalizma – kot konceptualnega okvira, ki združuje lokalne posebnosti z odgovori na globalne izzive – omogočijo boljšo aktivacijo nepremične kulturne dediščine in prispevajo h kakovosti življenja v skupnosti. Na podlagi pluralne analize 18 primerov nepremične kulturne dediščine iz Slovenije in tujine, zbranih s polstrukturiranimi vprašalniki med strokovnjaki za kulturno dediščino, smo ugotovili, da obstajajo povezave med visoko stopnjo izraženosti dejavnikov novega lokalizma in visoko stopnjo izraženosti posameznih elementov nepremične kulturne dediščine, povezanih s kakovostjo življenja. Podatki prav tako razkrivajo velik pomen družbenih dejavnikov, kot sta družbena integracija in participacija za razvoj lokalne skupnosti skozi dediščin-ske prakse. Ugotavljamo, da na obravnavanih območjih visoke jakosti ob prisotnosti

... *Fakulteta za družbene vede Univerza v Ljubljani, Kardeljeva ploščad 5,
... SI-1000 Ljubljana, Slovenija
... e-pošta: matjaz.ursic@fdv.uni-lj.si
... ORCID: 0000-0002-3792-9310

večjega števila dejavnikov novega lokalizma povzročajo sinergijske učinke, ki jih lokalne skupnosti podpirajo, medtem ko se učinki zgolj posameznih, nepovezanih dejavnikov pogosto prelivajo v pretirano poudarjanje lokalizma oziroma interesov posameznih akterjev.

Ključne besede: nepremična kulturna dediščina, kakovost življenja, Slovenija, novi lokalizem

---

THE DEVELOPMENTAL SIGNIFICANCE OF IMMOVABLE CULTURAL HERITAGE IN LOCAL ENVIRONMENTS – RECOGNIZING THE POWER OF NEW LOCALISM AND IMMOVABLE CULTURAL HERITAGE FOR THE PRESERVATION OF QUALITY OF LIFE

Abstract

Immovable cultural heritage represents a key spatial and symbolic value for local communities, yet numerous examples indicate its limited integration into the contemporary needs of residents. This article analyses how the approaches of new localism—as a conceptual framework combining local specificities with responses to global challenges—can facilitate the activation of immovable cultural heritage and enhance quality of life in community. Based on a plural analysis of 18 cases from Slovenia and abroad, gathered through semi-structured questionnaires with cultural heritage experts, we identify correlations between strong levels of new localism factors and strong elements of immovable cultural heritage that are linked to quality of life. The data also highlight the critical role of social factors—such as participation and social integration—in enabling the long-term development of local communities through heritage-based practices. We note that high intensities in cases where we have the presence of multiple new localism factors create synergistic effects that are supported by local communities, while dominance of a single factor often leads to an overemphasis of localism trend or particular interests of main actors on locations.

Keywords: immovable cultural heritage, quality of life, Slovenia, new localism

---

1 UVOD

Nepremično kulturno dediščino prepogosto obravnavamo zgolj kot obliko materialne kulture, katere vrednost, uporaba in varstvo temeljijo na ustaljenih, formalno utemeljenih funkcijah in pristopih, določenih na podlagi strokovnega znanja, meritev in znanstvenih podatkov. Ker nepremična kulturna dediščina primarno vključuje materialne kulturne prvine, kot so zgradbe, spomeniki in krajine, se pogosto predpostavlja, da njena zgodovinska umeščenost v prostor sama po sebi omogoča dobro načrtovanje vpetosti dediščine v družbeni prostor. Zlasti v primeru posameznih vrst nepremične kulturne dediščine, na katere se članek osredotoča, se zdi da jih je mogoče lažje načrtovati in umeščati v prostor. Članek posebno pozornost namenja prostorski razsežnosti nepremične kulturne dediščine, ki vključuje materialne kulturne vrednote, trajno vezane na prostor, ki odražajo zgodovinsko oblikovanje, rabo ter pomen območij skozi čas. Sem sodijo stavbe, posamezni notranji in zunanji deli stavb, kulturne krajine, javni prostori, kot so vrtovi in parki, naselbinska jedra ter drugi elementi nepremične kulturne dediščine, katerih vrednost izhaja ne le iz fizičnih lastnosti, temveč tudi iz njihova prostorske umeščenosti, organizacije funkcij ter razvoja in preobrazbe skozi družbene, gospodarske in kulturne procese (Ashworth, 2011; Ripp in Rodwell, 2015; Smith, 2006). Gre za kompleksne prostorsko-funkcionalne sisteme, v katerih dediščin-ske strukture niso le spomeniki preteklosti, temveč delujejo kot aktivni prepleti dejavnosti, srečevanj in izmenjave informacij v mestu ali regiji. V teh »družbenih vozliščih« se organizirajo prostorska razporeditev, javne in zasebne storitve, dostopne funkcije ter novi načini uporabe – od kulturno-turističnih dejavnosti do sodobnih storitvenih vsebin (Niemczewska, 2021a, 2021b; Zhao in sod., 2022; Xu in sod., 2023).

Prav zaradi izrazite prostorske razsežnosti materialne kulturne dediščine splošna javnost predpostavlja, da prilagajanje in povezovanje nepremične kulturne dediščine z lokalno skupnostjo sledi natančno določenim postopkom in izbranim ciljem varstvenih politik, ki omejujejo negativne prostorske procese in dajejo prednost dejavnostim, ki prinašajo koristi širši skupnosti (glej Evropska komisija, b. d.; Evropski svet, 2018; ICOMOS, 2013, 2020; Ministrstvo za kulturo, 2019; Švicarska konfederacija, 2018; UNESCO, 2022). Pomembno je poudariti, da je le v zelo redkih primerih spremembe, povezane z nepremično kulturno dediščino, mogoče uresničiti zgolj s predhodno formaliziranimi ukrepi; veliko pogosteje je treba senzibilno povezati prikrita potrebe lokalnih skupin prebivalstva s premišljenimi načrtovalskimi cilji in praksami. Usklajeno delovanje lokalnih skupnosti in drugih akterjev (vlad, občin, investorjev) lahko vodi do bolj uravnoteženih odločitev o upravljanju nepremične kulturne dediščine, ki lahko vzpostavljajo dobre povezave med deležniki in ustvarjajo učinke, ki ohranjajo ali dvigujejo kakovost življenja na določeni lokaciji (Dümcke in Gnedovsky, 2013; ESPON, 2022; Throsby, 2010).

Nepremična kulturna dediščina ima izjemen vpliv na kakovost življenja v lokalnih skupnostih (Grmek in Temeljotov Salaj, 2012; Jeon in sod., 2026; Niemczewska,

2021b). Na fizični ravni s svojo neposredno pojavnostjo in patino, ki jo pogosto označujemo kot obliko »materializiranega kulturnega kapitala« (Bourdieu, 1986, str. 248), deluje kot povezovalni člen med različnimi zasebnimi in javnimi (skupnostnimi) prostori. Materializiran kulturni kapital dediščine nadgrajujejo različne oblike nematerialnega kulturnega kapitala, reprezentiranega v znanju in izkušnjah posameznikov, ki prek družbeno-institucionalnih praks rabe nepremične kulturne dediščine učinkujejo na kakovost življenja v skupnosti (Bourdieu, 1986; Jones, 2017; Thornton, 1997). Nepremična kulturna dediščina deluje kot povezovalni element za zbiranje skupnostnih znanj, vedenj in praks ter predstavlja okvir za nadaljnje ohranjanje sestavin družbene povezanosti. Je eden ključnih povezovalnih dejavnikov, gradnik in platforma (prizorišče), prek katerih se oblikuje družbeni kapital v manjših lokalnih skupnostih (Pendlebury in sod., 2004).

Če kulturni kapital razumemo kot pomembno sestavino lokalnih skupnosti, je nujno, da se z nepremično kulturno dediščino upravlja na načine, ki omogočajo njeno čim boljše aktivacijo. Članek preučuje specifične možnosti aktivacije teh potencialov z uporabo elementov novega lokalizma (Strassoldo in Tessarin, 1992, str. 287), ki v idealnih razmerah predvideva kombinacijo značilnosti globalizacije in lokalnih (krajevnih) posebnosti. Takšno kombiniranje težko združljivih elementov prinaša določene prednosti in omogoča razvoj skupnosti v kompleksnih razmerah prepletanja množice globalnih kulturnih elementov, ob hkratnem upoštevanju lokalnih značilnosti. Osnovna hipoteza članka temelji na domnevi, da pristopi novega lokalizma vplivajo na način prenove in vzpostavitve nove rabe nepremične kulturne dediščine ter s tem izboljšujejo kakovost življenja. Kakovost življenja v kontekstu izboljšav nepremične kulturne dediščine lahko opredelimo kot večdimenzionalen koncept, ki vključuje materialne in nematerialne vidike dobrega počutja ter je povezan z življenjem v kakovostnem, zgodovinsko bogatem in kulturno živahnem okolju. V tem okviru izboljšave nepremične kulturne dediščine prispevajo h kakovosti življenja z ohranjanjem identitete prostora, krepitevijo družbene povezanosti, spodbujanjem kulturne participacije, izboljšanjem estetskih in okoljskih pogojev ter ustvarjanjem možnosti za trajnostni lokalni razvoj (Alfaro-Navarro in Andrés-Martínez, 2024; Battis-Schinker in sod., 2021; Throsby 2010).

Osnovno hipotezo dopolnjujemo še s podhipotezo, da v primerih prevlade lokalizma nad novim lokalizmom prihaja do zaviranja razvoja kakovosti življenja v lokalnih skupnostih. Ob tem predpostavljamo, da so pristopi novega lokalizma še vedno premalo upoštevani pri razvoju in upravljanju nepremične kulturne dediščine, kar zmanjšuje možnosti za ohranjanje in izboljšanje kakovosti življenja v lokalnih skupnostih. Pri tem se odpira dodatno raziskovalno vprašanje: kdaj se vzpostavlja pretirana navezanost deležnikov na lokalno okolje, ki deluje zaviralno in spodbuja avtarkičnost ter posledično zmanjšuje možnosti za boljšo izrabo virov in priložnosti, ki jih omogoča nepremična kulturna dediščina? Dodatno raziskovalno vprašanje je torej usmerjeno v identifikacijo manka posameznih dejavnikov novega lokalizma in

elementov vpliva nepremične kulturne dediščine na kakovost življenja v lokalnih skupnostih. Hipotezo, podhipotezo in raziskovalno vprašanje preverjamo z analizo 18 primerov praks upravljanja z nepremično kulturno dediščino v Sloveniji in tujini. V analizi primerjamo značilnosti različnih modelov razvoja in upravljanja nepremične kulturne dediščine, ki vključujejo ali izključujejo elemente novega lokalizma in sprožajo dobrodejne ali škodljive učinke v lokalnih skupnostih.

2 NOVI LOKALIZEM KOT SPODBUJEVALEC RAZVOJA NEPREMIČNE KULTURNE DEDIŠČINE

Lokalne skupnosti v Sloveniji so raznolike po velikosti, zgodovinskem razvoju in družbeni strukturi, a jih povezuje močna prostorska in identitetna navezanost na kraj bivanja (Filipovič-Hrast in Dolničar 2016; Mavri in Černič-Istenič, 2014; Uršič, 2023). Večina lokalnih skupnosti ima podeželski ali polurban značaj, z razvejano mrežo naselij (Rebernik, 2004; Ravbar, 2007), kjer pomembno vlogo igrajo tradicija, medosebni odnosi in povezanost z lokalno kulturno dediščino. Kljub trendom globalizacije in demografskim spremembam – kot so staranje prebivalstva ter izseljevanje mladih – mnoge skupnosti izkazujejo visoko stopnjo družbene kohezije in samoorganizacije, zlasti na področjih prostovoljstva, kulturnih prireditev in ohranjanja lokalnih posebnosti (Logar, 2019). V zadnjih letih narašča zanimanje za participativno upravljanje, lokalne pobude ter vključevanje dediščinskih vsebin v razvojne strategije, kar kaže na »krepitev t. i. novega lokalizma v slovenskih okoljih« (Uršič, 2023, str. 118).

Novi lokalizem v tem kontekstu predstavlja kompleksno in hkrati bolj napredno obliko organiziranosti lokalnih akterjev. Zaradi kombiniranja različnih elementov globalnega in lokalnega okolja gradi na različnih oblikah sobivanja, povezovanja, soupravljanja in razvoju participacije na različnih ravneh (Strassoldo in Tessarin, 1992). Vključevanje različnih elementov povečuje zahtevnost načrtovanja aktivnosti pri upravljanju nepremične kulturne dediščine, hkrati pa omogoča bolj usklajene dolgoročne učinke upravljanja ter zmanjšuje tveganje za nastanek kolateralne škode v lokalnih skupnostih. V Sloveniji se kljub deklarativnemu izpostavljanju različnih oblik sodelovanja in povezovanja zdi, da težko prihaja do povezovanja med državnimi, regionalnimi in lokalnimi deležniki (Bačlija in Zajc, 2013; Klemenčič, 2006). Participacija je pogosto normativno poudarjen koncept, ki predpostavlja aktivno sodelovanje države, investitorja, lokalnih in drugih zainteresiranih deležnikov. V praksi pa se pod krinko poenostavljanja postopkov načrtovanja pogosto pojavlja zapostavljanje deležnikov tako na vertikalni ravni (država–občine–lokalne skupnosti) kot na horizontalni ravni (znotraj lokalnih skupnosti), kar vodi v opuščanje celostnega pristopa k upravljanju nepremične kulturne dediščine. Hkrati se koncept participacije, vključujoče družbe in aktivnega državljanstva s strani države, investitorjev in lokalnih skupnosti izrablja kot mehanizem prenosa dela pristojnosti, obveznosti in stroškov,

vezanih na vzdrževanje javnih dobrin, na širšo družbo. Coombe in Weiss (2015), Katz in Nowak (2018) ter Cantillon in Baker (2020) opisujejo te procese kot odraz vse večjega pomena gospodarskega sektorja in teženj po doseganju kratkoročnih finančnih učinkov pred ustvarjanjem dolgoročnih družbenih koristi.

Lokalizem in novi lokalizem sta v tem kontekstu koncepta, s katerima je mogoče podrobneje opredeliti, kaj dejansko spodbuja ali ovira razvoj nepremične kulturne dediščine v lokalni skupnosti. Prisotnost ali neprisotnost posameznih dejavnikov lokalizma in novega lokalizma deluje kot pokazatelj, prek katerega je mogoče identificirati načine uporabe in razvoja nepremične kulturne dediščine in koliko le-ta prispeva h kakovosti življenja v lokalni skupnosti (Grazuleviciute-Vileniske, 2006; Kuśnierz-Krupa in sod., 2024). Oba pojma sta močno povezana in se prepletata, zaradi česar je v določenih situacijah težko razločevati, kje en prehaja v drugega. Pri tem je morda v pomoč primerjava med pojmi globalizacija, lokalizem ter novi lokalizem. Če globalizacija označuje nezadržne procese povezovanja lokalnih skupnosti z globalnimi vplivi (Robertson 1995, str. 173), pojma lokalizem in novi lokalizem odstirata stopnjo, do katere se globalizacijski procesi odvijajo oz. zadržujejo v odnosu do lokalnih skupnosti. Vsaka lokalna skupnost se na zunanje izzive odziva drugače. Nekatere so bolj odprte in lažje sprejemajo nove (globalne) elemente, druge so bolj zadržane in poskušajo minimizirati vpliv novih elementov (Ripp in Rodwell, 2015). V tem smislu številni avtorji govorijo o premiku od »starega lokalizma k novemu lokalizmu« (Strassoldo in Tessarin, 1992, str. 287).

Tradicionalno sta lokalizem in zakoreninjenost razumljena kot nazadnjaška pojava, povezana s konservativnimi vrednotami. Modernizacijski procesi so se nasprotno zdeli usmerjeni v svetovljanstvo, sprejemanje nazorov globalizacije in mobilnost. V tem okviru je prevladovalo prepričanje, da bodo teritorialno navezane, majhne, pretežno ruralne in tradicionalne skupnosti (Gemeinschaft) postopoma izginile, oziroma, da jih bodo nadomestile urbane, bolj neformalne in individualistično naravnane družbe (Gesellschaft) (Tönnies, 1999, str. 31). Strassoldo (2004, str. 7) pojasnjuje, da so globalizacijski procesi do določene mere vplivali na tradicionalne skupnosti, vendar jih niso v celoti spremenili. Po njegovem je proces naletel na notranje meje v nekaterih osnovnih človeških potrebah in dialektično ustvaril lastna omejitvena protislovja in protiutežne sile. Posledica teh procesov je bil novi lokalizem, kjer so se elementi starega lokalizma spojili s procesi globalizacije, ki so v lokalnost prinesli nove elemente.

Strassoldo in Tessarin (1992, str. 46–47) navajata: »da je stari lokalizem težil k zmanjšanju stikov z zunanjim svetom in zapiranju meja; medtem ko se novi lokalizem zaveda preostalega sveta in je dokaj odprt za interakcije z njim«. Podobno Mlinar (2001, str. 770) opredeli stari lokalizem v razmerju do novega lokalizma na podlagi analitičnih dimenzij »povezanosti« in notranjih »značilnosti«. Povezanost analiziramo skozi prizmo avtonomije, notranje značilnosti pa definiramo glede na izključevanje ali integracijo posebnosti.

Preglednica 1: Značilnosti starega in novega lokalizma.

Analitična dimenzija	(STARI) LOKALIZEM	NOVI LOKALIZEM
Povezanost	Avtonomija/ Neodvisnost	Avtonomija/ Izbira
Značilnosti	Posebnosti/ Izključevanje	Posebnosti/ Integracija

Vir: Mlinar, 2001.

Iz preglednice 1 je razvidno, da je (stari) lokalizem veliko bolj zaprt in manj povezan kot izbirno usmerjen novi lokalizem. Razlikujeta se tudi v tem, kako izključujeta oziroma integrirata posebnosti, ki se pojavljajo v lokalnih skupnostih. Poenostavljeno lahko trdimo, da je novi lokalizem bolj odprt kot (stari) lokalizem, vendar še vedno poudarja nujnost določenih vrednot lokalnega okolja.

3 ANALIZA PRIMEROV NEPREMIČNE KULTURNE DEDIŠČINE

3.1 Metodologija

Za potrebe analize primerov praks, ki prek nepremične kulturne dediščine povečujejo kakovost življenja za lokalne skupnosti, smo uporabili pluralno analizo študij primerov (Lieto, 2002; Yin, 2003), kjer smo prek polstrukturiranih vprašalnikov za strokovnjake in raziskovalce na področju kulturne dediščine pridobili informacije o posameznih primerih spreminjanja in upravljanja nepremične kulturne dediščine. Metodologija pluralne študije primerov se pojavlja kot »raziskovalna strategija, ki vodi k postopnemu strukturiranju znanja oziroma aktivno gradi svoje teoretično-epistemološke temelje in se ne zanaša na že vnaprej zgrajene predpostavke« (Lieto, 2002, str. 19). Namesto tega aktivno podpira njihovo oblikovanje in jih razvija že od samega začetka ter je vpeta v specifične raziskovalne okoliščine. Študije primerov torej niso omejene na deduktivno razlago uveljavljenih konceptov v prostorskem načrtovanju kulturne dediščine, temveč pomagajo oblikovati drugačne različice, ki se združujejo v nove, induktivno oblikovane pristope. Slednje je pojasnjeno z »metodo nenehne primerjave« (Lieto, 2002, str. 19), ki jo je mogoče uporabiti za analizo razlik, podobnosti in posebnosti preiskovanih pojavov.

V raziskavo smo vključili 18 primerov, od tega 13 iz Slovenije in 5 iz ostalih držav Evropske unije (preglednica 2). Podatke smo pridobili med aprilom in septembrom 2024. V analizi smo se osredotočili na preučevanje primerov nepremične kulturne dediščine, s katerimi so bili na različne načine povezani anketirani strokovnjaki (bodisi

prek raziskovalnega dela, podrobnega terenskega ogleda, pridobitve informacij prek raziskovalnih mrež, sekundarnih virov, literature itd.) (za podrobnosti glej Uršič in sod. 2024). Zajem podatkov je potekal prek polstrukturiranega vprašalnika, ki je obsegal 20 kategorij odprtih vprašanj z dodatnimi odprtimi podvprašanji v posameznih kategorijah. Odgovori so nam dali celosten vpogled v stanje, družbeno-prostorski kontekst, družbene in fizične spremembe, vključevanje deležnikov, povezovanje s skupnostjo oz. proces delovanja in spreminjanja nepremične kulturne dediščine na lokaciji.

Preglednica 2: Osnovne značilnosti obravnavanih primerov.

	Primer	Država; leto prenove (vzpostavitve programa); vrsta nepremične kulturne dediščine	Opis najbolj opaznih elementov spreminjanja nepremične kulturne dediščine v izbranem primeru	Opis najbolj opaznih elementov novega lokalizma v izbranem primeru
1	Stara mestna elektrarna, Ljubljana	Slovenija; 2004; stavbni kompleks (slika 1)	Prenova industrijskega objekta hibridni kulturno-umetniški prostor prek vključevanja deležnikov (npr. delavnic, gledališča, kulturnih prireditev)	Čeprav je poudarek na lokalnem, se prostor povezuje z globalnimi gibanji tako, da sprejema mednarodne umetnike in sprejema trende v uprizoritvenih umetnostih
2	Sodarjeva domačija – Zveni po praznikih	Slovenija; 2019–2020; stavba	Ohranjanje tradicionalne podeželske arhitekture s pomočjo lokalne skupnosti; spodbujanje trajnostnih vsebin na podeželju	Lokalno pomemben prostor, ki ohranja tradicionalne agrarno-kulturne prakse in jih povezuje s turizmom, vendar z omejenimi globalnimi učinki/vplivi
3	Grad Brežice - Posavski muzej Brežice	Slovenija; 2010; stavbni kompleks	Obnovitev srednjeveškega gradu; muzejsko sodelovanje; poskus ekološko ozaveščenih turističnih praks	Usklajevaje promocije lokalne dediščine s trajnostnostjo in povezovanje s pedagoškimi praksami, vendar z omejenimi učinki mreženja (širšega povezovanja)

	Primer	Država; leto prenove (vzpostavitve programa); vrsta nepremične kulturne dediščine	Opis najbolj opaznih elementov spreminjanja nepremične kulturne dediščine v izbranem primeru	Opis najbolj opaznih elementov novega lokalizma v izbranem primeru
4	Botanični vrt Vilnius	Litva; 2016; stavba	Preoblikovano mestno industrijsko območje; lokalne delavnice in skupnostno vrtnarjenje; uporaba zelenih energetskih rešitev	Inovativen in trajnosten prostor, ki povezuje globalne okoljske trende z lokalnimi vsebinami na področju okolja, manj pa kulturo in ekonomijo
5	Artiče - Banova domačija	Slovenija; 2000–2009; stavba	Ohranjanje estetike podeželske hiše; poudarjanje trajnostnega kmetijstva; promoviranje ljudskega izročila	Projekt osredotočen na podeželsko dediščino, tradicionalne prakse in pobude za večjo trajnostnost, a z manjšo stopnjo inovativnosti in zunanjega dosega
6	Samostanski kompleks Marienburg	Nizozemska; 2016–2018; stavbni kompleks	Ohranjanje arhitekture; lokalni deležniki organizirajo dogodke; festivali delno samooskrbne prakse	Aktivno usklajevanje kulturne dediščine z inovativnimi uporabami prostora, visoka dogodkovnost, vendar z omejenimi (inovativnimi) ekonomskimi rabami
7	Parador de Santo Estevo	Portugalska; 2013; stavbni kompleks	Prenova benediktinskega samostana v hotel; poskus trajnostnega turizma; organiziranje skupnostnih dogodkov	Močna gospodarska osredotočenost, vendar manjka udeležbe in širšega sodelovanja lokalne skupnosti
8	Fabbrica del Vapore - Milano	Italija; 2011; stavba	Industrijski prostor prenovljen v kulturno središče; visoka vključenost javnosti; ekološko ozaveščene prakse; spodbujanje kreativnih industrij	S kulturnimi industrijami projekt ustvarja delovna mesta in spodbuja gospodarsko rast in ima močno mednarodno razsežnost

	Primer	Država; leto prenove (vzpostavitve programa); vrsta nepremične kulturne dediščine	Opis najbolj opaznih elementov spreminjanja nepremične kulturne dediščine v izbranem primeru	Opis najbolj opaznih elementov novega lokalizma v izbranem primeru
9	Grad Cmurek / Muzej norosti	Slovenija; 2013–; stavbni kompleks	Prilagodljiva ponovna uporaba zgodovinske stavbe; močno vključevanje deležnikov v programske sheme; prakse povezane s promocijo duševnega zdravja	Spodbujanje kulturnega dialoga in aktivno sodelovanje ob ohranjanju avtonomije, vključenosti deležnikov; majhna diverzifikacija ekonomskih potencialov
10	Cerkev sv. Helene na Gradišču pri Divači	Slovenija; 2020–; stavba	Obnovljena podeželska cerkev; ohranjanje lokalnih kulturnih praks in nesnovne dediščine; manjši skupnostni dogodki	Ohranjanje lokalne verske in arhitekturne tradicije, z omejenimi inovacijami ali globalnimi povezavami
11	Libertas, skladišče soli	Slovenija; 2021–; stavba	Prenovljeno skladišče soli; izobraževalne prireditve o solinarski dediščini; poskus spodbujanja trajnostnega turizma	Prilagojena raba za turizem in ohranjanje regionalne pomorske identitete; omejena integracija družbenih omrežij na lokalni ravni
12	Ex-Lavatoio di San Giacomo	Italija; 1996–; stavba	Obnovljena nekdanja pralnica na Sv. Jakobu; organiziranje lokalnih dogodkov, delavnic; implementacija trajnostnih praks	Sodelovanje in kulturne inovacije so pri projektu očitne, vendar so ekonomski in trajnostni elementi šibki
13	BPT Tržič - industrijski kompleks	Slovenija; 2015–; stavbni kompleks	Industrijski kompleks bombažne predilnice in tkalnice v procesu prestrukturiranja; relativno omejeno in počasno vključevanje deležnikov in trajnostnih elementov	Kompleks v procesu prestrukturiranja; načrti vključujejo ekonomske dimenzije vendar elementi novega lokalizma niso posebej integrirani v projekt

	Primer	Država; leto prenove (vzpostavitev programa); vrsta nepremične kulturne dediščine	Opis najbolj opaznih elementov spreminjanja nepremične kulturne dediščine v izbranem primeru	Opis najbolj opaznih elementov novega lokalizma v izbranem primeru
14	Barutana (KČB) - Kamnik	Slovenija; 2011–; stavbni kompleks	Revitalizacija južnega dela nekdanje smodnišnice v Kamniku v Kreativno četrt; spremenjena industrijska cona v kulturno-ekonomsko središče; vključenost lokalnih deležnikov	Močan poudarek na dogodkovnosti in prestrukturiranju v inovativne vsebine; omejitve so opazne v diverzifikaciji in nadaljnji nadgradnji teh procesov na ekonomski, trajnostni ravni
15	Suhozidna gradnja na Krasu in okolici	Slovenija; 2016–; pokrajinski element	Ohranjanje krajinske dediščine; trajnostne tehnike gradnje	Trajnostni elementi so močno poudarjeni, manjka pa širša udeležba različnih deležnikov in gospodarske inovacije
16	Mržkova hiša v Volčjem Gradu	Slovenija; 2012; stavba	Prenovljena tradicionalna vaška hiša; služi kot prostor skupnosti, dogodkov; spodbujanje trajnostnega razvoja podeželja	Projekt osredotočen predvsem na ohranjanje lokalne dediščine, vključuje lokalne prebivalce, vendar z omejenim zunanjim dometom/povezavami
17	Garaža – ustvarjalni prostor Ajdovščina	Slovenija; 2021–; stavba	Prilagodljiva ponovna uporaba prostora kot ustvarjalnega, umetniškega, inovativnega središča; spodbujanje podjetništva	Močan ustvarjalni in gospodarski potencial; trajnostnost ni posebej izpostavljena, zaenkrat omejen domet aktivnosti
18	Tobačna tovarna Ljubljana (***)pred zaprtjem kompleksa)	Slovenija; 2005–; stavbni kompleks (slika 2)	***Prostor kulture, umetnosti, inovativnih, kreativnih industrij; spodbujanje lokalnega podjetništva v nekdanjem industrijskem kompleksu	***Poudarjen značaj inovativnega in kreativnega središča z diverzifikacijo aktivnosti; mednarodna vpetost šele v procesu izoblikovanja

Analizirani primeri so bili izbrani na osnovi različnih meril, kot so: lastniška struktura območja, vrste rabe nepremične kulturne dediščine, časovna komponenta prenove/vzpostavitve programa in konteksta izvajanja rabe, prenove, vzpostavitve programa na območju. Razlike med posameznimi primeri so služile kot izhodišče za primerjavo in vrednotenje učinkov, na podlagi katerih smo oblikovali sintezo rezultatov ter predlagali nadgradnjo izbranih usmeritev razvojnih politik, povezanih z novim lokalizmom in rabo nepremične kulturne dediščine. Kljub razlikam, ki izhajajo iz različnih zgodovinskih ter družbeno-prostorskih kontekstov, je izbrane primere mogoče umestiti v primerljivo širše sistemsko okolje sodobnega gospodarskega razvoja in družbeno-političnih razmer v Evropski uniji. Prav ta raznolikost primerov ob hkratnem skupnem družbeno-ekonomskem okviru omogoča njihovo primerjavo in identifikacijo skupnih značilnosti, kar predstavlja temeljni cilj raziskave. Z drugimi besedami, z analizo smo želeli pridobiti podatke, ki slonijo na primerljivih temeljih, a se v nekaterih značilnostih zaradi različnih nacionalnih, kulturnih in ekonomskih kontekstov dovolj razlikujejo, da lahko pridobivamo nove podatke in hkrati nadzorujemo parametre raziskave.

Namen je bil opredeliti glavne družbeno-okoljske dejavnike ter trende upravljanja in rabe nepremične kulturne dediščine v odnosu do novega lokalizma, pri čemer so podatki, ki smo jih pridobili prek vprašalnikov od strokovnjakov s področja kulturne dediščine predstavljali osnovo raziskave, podatki iz drugih virov (strokovne in znanstvene literature) pa so osvetlili dodatne vidike obravnavane problematike. Sekundarni podatki so imeli s tega vidika podporno vlogo in so služili za dodatno preverjanje ugotovitev, ki smo jih oblikovali na podlagi primarnih podatkov. Dopolnjevanje primarnih podatkov je bilo potrebno zaradi razlik v obsegu podatkov, pridobljenih iz različnih virov. Posamezni primeri so imeli različne obsege podatkov, kljub temu da so bili vprašalniki izpolnjeni po vseh kategorijah vprašanj.

Primarna analiza je vključevala osnovno analizo besedila z razvrstitvijo pogostosti (frekvenco) pojavljanja posameznih elementov in kategorij idej, konceptov ter terminov, ki so povezani z njimi. Podatki, pridobljeni z vprašalnikom, so bili najprej tematsko analizirani z uporabo kvalitativne analize vsebine, ki je združevala induktivno in deduktivno kodiranje. Začetne teme so bile induktivno ustvarjene iz podatkov, nato pa smo jih primerjali s teoretičnimi konstrukti iz urbane sociologije (npr. družbeni kapital, lokalizem, novi lokalizem). Ideje oziroma koncepti, ki so se v odgovorih večkrat pojavili ali so bili izpostavljeni kot pomembni za procese sprememb in upravljanja nepremične kulturne dediščine, so bili označeni z ustreznimi deskriptorji, njihova jakost pa je bila ocenjena na lestvici od 1 do 5, pri čemer je pogostejša omemba pomenila višjo stopnjo jakosti. Analiza besedila zato ni temeljila na poglobljenem kodiranju, temveč na osnovnem, »mehkem« pregledu, namenjenem opredelitvi splošnih stališč iz vprašalnika v odnosu do nabora teoretičnih konstruktov, ki so bili predmet raziskave.

Naš metodološki pristop torej ni bil podrobna analiza zapisanih izjav, temveč »pragmatska analiza besedila« (Verschuere, 1995, str. 130; Duffy, 2008, str. 168; Jucker

in sod. 2018, str. 50). Osnovni namen je bil vzpostaviti pristop, ki bi na primeren način raziskoval in razkrival strukturo pomenov in posameznih elementov v besedilih, povezanih s primeri nepremične kulturne dediščine. Pragmatična analiza besedil s tega vidika preučuje načine, na katere kontekst prispeva k pomenu in skuša združiti različne elemente v svojo analizo (glej Fairclough, 1995; Verschueren, 1995; Wodak in Meyer, 2001; Zienkowski in sod., 2011).

Slika 1: Stara mestna elektrarna v Ljubljani kot dober primer obnove nepremične kulturne dediščine, ki upošteva elemente novega lokalizma (foto: M. Uršič).

Slika 2: Nekdanja Tobačna tovarna v Ljubljani kot primer pomanjkljivega pristopa k obnovi in revitalizaciji nepremične kulturne dediščine (foto: M. Uršič).

3.2 Analiza vpliva elementov nepremične kulturne dediščine in dejavnikov novega lokalizma v lokalnih skupnostih

V analizi primerov smo posebno pozornost namenili prisotnosti specifičnih elementov (stanja, sprememb) nepremične kulturne dediščine, ki so povečali kakovost življenja. Izdelali smo matriko oz. pregled ključnih elementov vpliva nepremične kulturne dediščine na kakovost življenja v lokalnih skupnostih ter opredelili šest kategorij:

1. Izvedba fizične, estetske prenove – v smislu varnosti objektov, spremembe okolice, reprezentativnosti objektov kot podlage reprezentativnosti lokalne skupnosti – izboljšanje zunanjega, ambientalnega izgleda nepremične kulturne dediščine, ki vpliva na izboljšanje kakovosti življenja.
2. Povečevanje/vzpostavljanje participativnosti v lokalnih skupnostih – vključevanje deležnikov, povečevanje zaupanja deležnikov v procese spreminjanja nepremične kulturne dediščine in posledično povečevanje kakovosti življenja v skupnosti.
3. Vzpostavljanje trajnostnih elementov, pospeševanje, konsolidacija procesov, uveljavljanje, spodbujanje trajnostnega razvoja – trajnostnost delovanja, uporaba nepremične kulturne dediščine, trajnostne prakse, aktivnosti na lokaciji.

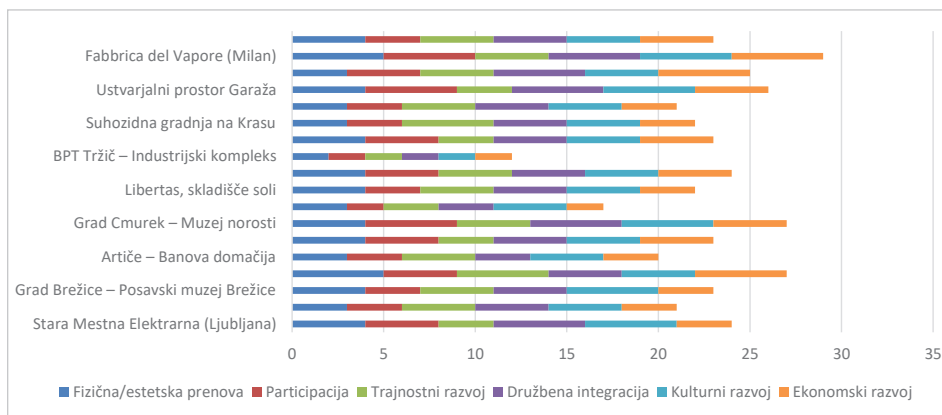
4. Večanje/vzpostavljanje družbene integracije prek nepremične kulturne dediščine – kohezivnost, tkanje vezi (omrežij), povezovanje skupnosti, gradnja identitete v lokalnih skupnostih, povečevanje socialnega kapitala, povečevanje (so)uporabe javnega prostora (npr. dvig dogodkovnosti, prizoriščnosti, družbenega utripa).
5. Spodbujanje razvoja kulture prek kulturnih praks, povezanih z nepremično kulturno dediščino – v smislu spodbujanja razvoja določenih družbenih praks, vrednot v lokalni skupnosti.
6. Spodbujanje ekonomskega (gospodarskega) razvoja v lokalnih skupnostih – prek (upo)rabe nepremične kulturne dediščine poteka razvoj, povečanje, odprtje novih delovnih mest, novih servisov, panog itd.

V analizi so nas zanimali tudi specifični elementi koncepta novega lokalizma. Zanimalo nas je, kateri elementi novega lokalizma so v izbranih primerih najbolj prispevali k dvigu kakovosti življenja v lokalnih skupnostih. Izdelali smo pregled ključnih dejavnikov novega lokalizma in jih razporedili v šest kategorij:

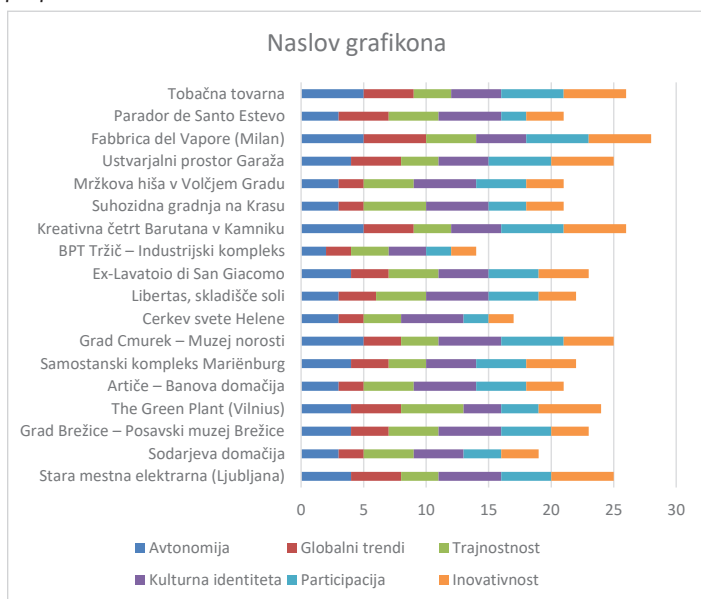
1. Avtonomija in opolnomočenje lokalnih skupnosti – elementi vključujejo težnje po lokalnem odločanju za spodbujanje avtonomije od osrednje oblasti, spodbujanje lokalnega upravljanja kot bolj prilagodljivega posebnim kulturnim, gospodarskim in okoljskim potrebam ter spodbujanje lokalnih pobud, ki odražajo identiteto in želje skupnosti.
2. Povezanost s svetovnimi trendi – spodbujanje razumevanja, da lokalno in globalno nista nasprotji, ampak globoko medsebojno povezana, pri tem na lokalne skupnosti vplivajo globalni tokovi (npr. kapital, migracije, tehnologija) ob istovrstnem ohranjanju edinstvenih kulturnih elementov. Močan izziv je v tej kategoriji tudi iskanje oz. poskusi iskanja ravnotežja med globalno konkurenčnostjo in lokalnimi posebnostmi.
3. Trajnostnost in upravljanje virov – elementi, ki dajejo prednost okoljskim in socio-okoljskim trajnostnim praksam ob hkratnih prilagoditvah lokalnim ekosistemom. Spodbujanje zanašanja na lokalne vire, zmanjševanje odvisnosti od zunanjih vložkov in spodbujanje krožnega gospodarstva.
4. Kulturna identiteta in raznolikost – elementi, ki neposredno krepijo lokalne kulturne identitete v ozadju globalizacije. Raznolikost kot podpora lokalnim kulturnim identitetam in slavljenje raznolikosti (heterogenosti) znotraj in med lokalnimi območji kot sredstva za odpornost in inovativnost.
5. Sodelovanje in mreženje ter participativnost – povečanje lokalnega sodelovanja v procesih odločanja, zagotavljanje vključenosti. Gradnja mrež med kraji (lokalno skupnostjo) za izmenjavo znanja, najboljših praks in virov, ne da bi bili odvisni zgolj od centraliziranih sistemov.
6. Prilagajanje in inovativnost – izkoriščanje tehnoloških inovacij na lokalni ravni za reševanje posebnih izzivov. Prilagodljivost pri sprejemanju praks, ki združujejo tradicijo s sodobnostjo za trajnostni napredek.

Kategorijam smo določili jakost glede na zaznavanja pogostosti oz. prisotnosti elementov, ki definirajo kategorijo. Jakost smo določili v razponu od 1 (šibka prisotnost elementov) do 5 (močna prisotnost elementov).

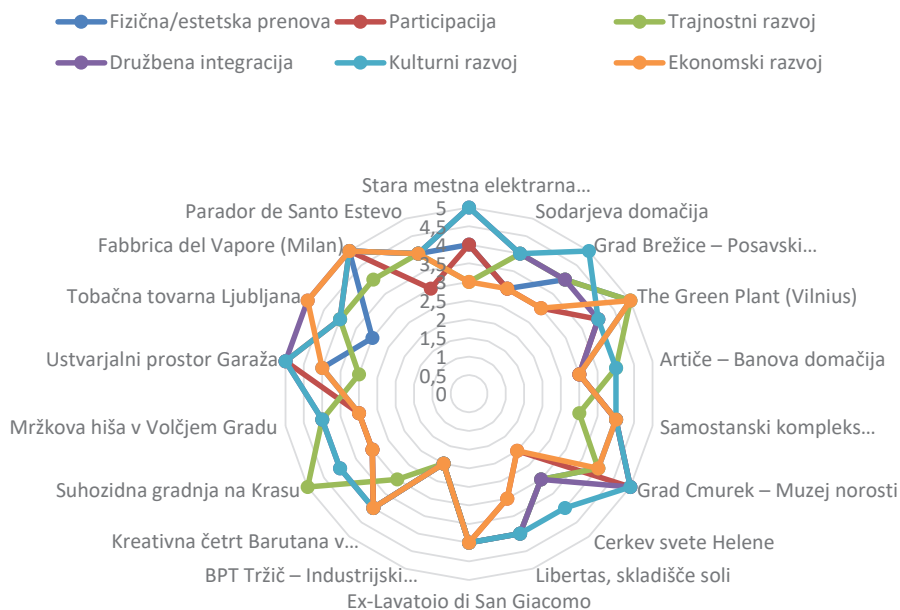
Slika 3: Moč posameznih elementov nepremične kulturne dediščine, povezanih s kakovostjo življenja po primerih.

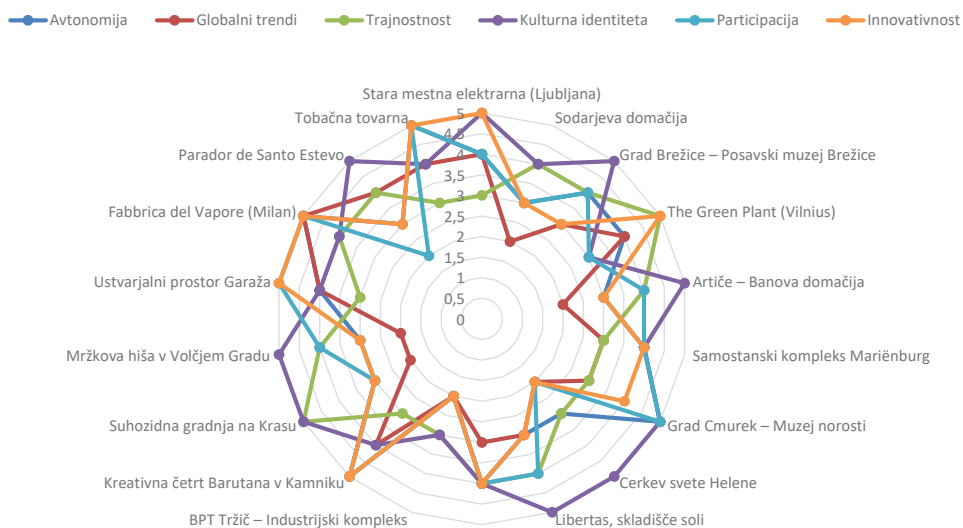
Slika 4: Moč posameznih elementov novega lokalizma, povezanih s kakovostjo življenja po primerih.

Slika 5: Primerjava elementov nepremične kulturne dediščine, povezanih s kakovostjo življenja po posameznih primerih.

Slika 6: Primerjava elementov novega lokalizma, povezanih s kakovostjo življenja po posameznih primerih.

Analiza jakosti elementov nepremične kulturne dediščine in novega lokalizma, ki so povezani s kakovostjo življenja, razkrije nekatere skupne značilnosti preučevanih primerov. Iz njih je mogoče oblikovati interpretacije širših sprememb, ki se dogajajo na področju razvoja nepremične kulturne dediščine in vplivajo na lokalne skupnosti. Če jakosti elementov nepremične kulturne dediščine opozarjajo na trenutne značilnosti primerov oziroma zatečeno stanje na lokacijah, pa elementi novega lokalizma, povezani s kakovostjo življenja, nakazujejo potencialno zmožnost novih, nadgrajenih načinov upravljanja nepremične kulturne dediščine, ki bi lahko v prihodnosti vplivali na razvoj celotne lokacije, krajev ali celo regije. Pri tem je treba omeniti, da se na splošno primeri trenutnih elementov nepremične kulturne dediščine in razvojno naravnanih elementov novega lokalizma precej povezujejo, torej primeri, ki dosegajo visoke ali nizke jakosti pri eni kategoriji elementov, dosegajo visoke ali nizke jakosti tudi pri drugih elementih.

Tako je na primer iz analize elementov participacije, kooperacije in vključevanja deležnikov v nekaterih primerih jasno razvidna strategija poudarka ali (pre)majhne pozornosti, usmerjenosti in razvojne naravnosti do omenjenih elementov. Pri posameznih primerih, kot so grad Cmurek, Kreativna četrt Barutana ali Stara mestna elektrarna, ključni razvojni akterji (investitorji, lastniki, upravljalci) podpirajo akcije in procese, ki so usmerjeni k večjemu vključevanju deležnikov, medtem ko na območju nekdanje Tobačne tovarne ali BPT Tržič prevladuje pasivnost ali celo zaviranje večje povezanosti deležnikov. Do podobnih zaključkov pridemo tudi pri primerjavi družbene integracije in ekonomskega razvoja, kjer so nekateri primeri bolj osredotočeni na družbeno integracijo (Fabbrica del Vapore Milano, Green Plant Vilnius), drugi pa na ekonomski razvoj (BPT Tržič). To kaže na potrebo po boljšem usklajevanju teh ciljev.

Prepoznane poudarke različnih značilnosti v analizi lahko povežemo z več primeri, torej jih agregiramo v skupine, ki predstavljajo nosilce skupnih značilnosti. Na podlagi tega smo v nadaljevanju najprej interpretirali trende, ki se povezujejo s ključnimi faktorji vpliva nepremične kulturne dediščine na kakovost življenja v lokalnih skupnostih (razporejeni so bili v šest kategorij), nato pa še trende, ki izvirajo iz elementov novega lokalizma (prav tako razporejeni v šest kategorij).

4 DISKUSIJA

Iz primerjave primerov, ki vključujejo elemente nepremične kulturne dediščine in prispevajo k dvigu kakovosti življenja, lahko sintetiziramo nekatere trende ter interpretiramo razloge za njihovo pojavljanje. Omenjene trende lahko povežemo tudi z elementi novega lokalizma, ki pomembno prispevajo k dvigu kakovosti življenja. Identificirane so bile naslednje značilnosti oziroma razvojni trendi, ki smo jih povezali z elementi novega lokalizma:

Trend 1: Močan poudarek na primarnem razvoju kulture, muzealizacije in dogodkovnosti ob hkratnem šibkem, sekundarnem razvoju ekonomskih (podjetniških) dejavnosti ter zapostavljanju celostnega pristopa k trajnostnemu razvoju (vključujoč tako okoljske kot tudi ekonomske, družbene in kulturne vidike trajnostnosti).

Interpretacija trenda v kontekstu nepremične kulturne dediščine: Večina primerov jasno izhaja iz poudarjanja kulturnega razvoja na lokaciji (npr. Grad Cmurek, Grad Brežice itd.), medtem ko je primerov, ki bi varovanje nepremične kulturne dediščine povezovali z neposrednim ekonomskim razvojem, bistveno manj (npr. Parador de Santo Estevo). Pri številnih primerih opažamo pomanjkanje robustnejših mehanizmov za ustvarjanje dolgoročnih gospodarskih (podjetniških) donosov oziroma sposobnosti ustvarjanja finančnih virov (ekonomske donosnosti), ki bi pripomogli k dolgoročnejši stabilnosti delovanja nepremične kulturne dediščine. Podobno je z ustvarjanjem učinkov, ki bi dolgoročno spreminjali in usmerjali delovanje, rabo, upravljanje in ohranjanje nepremične kulturne dediščine na bolj celostno trajnosten način. Neravnovesje med kulturnimi razsežnostmi (dogodkovnostjo, muzealizacijo) ter ekonomskimi in trajnostnimi razsežnostmi inherentno izhaja iz samih projektov, kjer osnovno platformo predstavlja konzervacija kulturne dediščine. To neravnovesje med nesporno podporo kulturi in drugimi dimenzijami je pomembna značilnost lokalnih skupnosti in zastira določene razvojne potenciale nepremične kulturne dediščine. Začetno financiranje in prizadevanja skupnosti pogosto dajejo prednost ohranjanju zgodovine in spodbujanju lokalnega ponosa pred finančno vzdržnostjo. Takšna usmeritev poleg koristi prinaša izrazito pomanjkanje ali celo izključevanje gospodarskih spodbud in jasnih prihodkovnih modelov, kar lahko dolgoročno omeji učinek kulturnih pobud ali celo sproži postopno degradacijo kulturne dediščine.

Povezave trenda z elementi novega lokalizma: Kulturna identiteta se kaže kot najbolj univerzalno (globalno) razvita dimenzija, ki predstavlja podlago in vstopno točko za osnovni razvoj skoraj vseh projektov. Močan poudarek na kulturni identiteti odraža njeno univerzalno privlačnost in predstavlja potencial za spodbujanje lokalnega ponosa, vendar je pomembno izpostaviti, da pogosto zasenči druge razsežnosti, kot sta ekonomski razvoj ali razvoj inovacij. Zaradi poudarka na kulturni identiteti prihaja do omejevanja globalnih vplivov, ki bi prek ustrezne selekcije prispevali k dvigu kakovosti življenja v lokalnih skupnostih. Osredotočenost na kulturno identiteto prinaša tveganje izolacije projektov kulturne dediščine od širših družbenih (globalnih) trendov in potencialnih tokov prihodkov, ki bi lahko diverzificirali razvojne potenciale. Zato bi si morali projekti v večji meri prizadevati za vzpostavitev ravnovesja, pri čemer bi kulturno identiteto uporabljali kot platformo za inovacije in gospodarski razvoj, ne pa kot cilj sam po sebi.

Trend 2: Odvisnost od zunanjih oz. javnih formalno-institucionalnih virov financiranja.

Interpretacija trenda v kontekstu nepremične kulturne dediščine: Posamezni projekti s širšo oziroma večdimenzionalno razvojno strategijo so pogosto močno odvisni od

zunanjih javnih virov financiranja. Projekti s trajnim financiranjem iz programov EU ali nacionalnih iniciativ (npr. The Green Plant, Grad Brežice) kažejo boljše stanje, rezultate in večji napredek v več dimenzijah v primerjavi s premalo financiranimi ali zastalimi projekti, ki so prepuščeni zasebnim iniciativam (npr. Tobačna tovarna Ljubljana) ali javno-zasebnim partnerstvom, v katerih imajo pomembno vlogo zasebni akterji (npr. BPT Tržič). Razpoložljivost in dolgoročno financiranje igrata ključno vlogo pri določanju uspeha in večdimenzionalnega vpliva projektov razvoja nepremične kulturne dediščine.

Povezave trenda z elementi novega lokalizma: Trend se povezuje z nezmožnostjo oblikovanja bolj diverzificiranih oblik podpornih finančnih mehanizmov zaradi ne vključevanja elementov novega lokalizma (v smislu globalizacije, pretirane avtonomije lokalnih skupnosti, vpeljave novih tehnologij v upravljanje itd.). Upravljanje, ohranjanje, vzdrževanje in razvoj nepremične kulturne dediščine zahtevajo vključevanje dediščinskih projektov v lokalno uspešna gospodarstva, kar pogosto vključuje oziroma zahteva oblikovanje zapletenih partnerstev, naložbe v infrastrukturo ter usklajevanje s širšimi tržnimi trendi. Mnogi projekti, zlasti v podeželskih okoljih, nimajo zmogljivosti ali strateškega načrtovanja, potrebnega za doseganje teh ciljev.

Trend 3: Participacija, sodelovanje in vključevanje deležnikov je močno odvisno od lastniške strukture ter modelov upravljanja prenove, regeneracije in revitalizacije nepremične kulturne dediščine.

Interpretacija trenda v kontekstu nepremične kulturne dediščine: Na participacijo in vključevanje deležnikov v proces spreminjanja in razvoja nepremične kulturne dediščine izjemno vplivajo modeli upravljanja in lastništva. V primeru gradu Cmurek, Kreativne četrti Barutana in Stare mestne elektrarne akterji podpirajo akcije in procese, ki so usmerjeni k večjemu vključevanju različnih deležnikov. Nasprotno velja za nekdanjo Tobačno tovarno in BPT Tržič. Tu prihaja do ne vključevanja ali celo izključevanja deležnikov. V večini primerov projekti, ki jih sprožijo lokalne organizacije ali jih podpirajo lokalni formalni akterji (občine), spodbujajo udeležbo, medtem ko primeri v zasebni lasti pogosto stagnirajo ali čakajo na ponovni razvoj, ki navadno temelji na manjšem (necelostnem) vključevanju deležnikov.

Povezave trenda z elementi novega lokalizma: Krepitev sodelovanja in mreženja ter participativnosti v procesih lokalnega odločanja predstavlja pomemben vidik novega lokalizma, ki pa je močno odvisen od lastniške strukture in z njo povezanih načinov upravljanja. Lastniška struktura lahko zavira mreženje ter izmenjavo znanja, najboljših praks in virov med lokalnimi skupnostmi ter povečuje odvisnost od centraliziranih sistemov upravljanja. Le-ti pogosto dajejo prednost učinkovitosti in zunanjim ciljem pred odločanjem na lokalni ravni. Sodelovanje in avtonomija sicer uspevata v manjših organskih (bottom-up) primerih, kjer imajo zainteresirane strani neposreden vpliv.

Trend 4: Velik razkol med urbanimi in podeželskimi območji v propulzivnosti (sposobnosti aktivacije virov in potencialov) razvojnih programov nepremične kulturne dediščine.

Interpretacija trenda v kontekstu nepremične kulturne dediščine: Globalizacija in mednarodno povezovanje precej bolj izstopata na urbanih kot na podeželskih območjih, ki težje vključujejo ali implementirajo kompleksnejše razvojne prakse zaradi omejenih virov. Primeri na urbanih območjih kažejo močnejšo povezanost s svetovnimi trendi in inovacijami ter izkoriščajo svojo lokacijo in dostop do omrežij za iskanje novih razvojnih priložnosti (primer Fabbrica del Vapore in Stara mestna elektrarna v smislu razvoja mednarodnih kulturnih smernic ter Fabbrica del Vapore in Ustvarjalni prostor Garaža, Ajdovščina, pri podpori inovacij, zagonskih podjetij in kreativne industrije). Primeri s podeželskih območij so bolj zakoreninjeni v ohranjanju kulturne identitete in tradicije (primer Sodarjeva domačija, Mržkova hiša). Urbani projekti imajo koristi od večje prepoznavnosti, dostopa do virov in raznolikega občinstva, kar jim omogoča večje možnosti za eksperimentiranje in inovacije z nepremično kulturno dediščino. Podeželski projekti se bolj osredotočajo na ohranjanje lokalne dediščine in identitete tudi zaradi omejene infrastrukture, manjšega obsega in manjše kritične mase pri sodelovanju skupnosti.

Povezave trenda z elementi novega lokalizma: Medtem ko urbani projekti občasno uspevajo povezati elemente novega lokalizma (npr. vključevanje globalnih vplivov, povečevanje diverzifikacije) z razvojem nepremične kulturne dediščine, se podeželski projekti osredotočajo izključno na ohranjanje lokalne tradicije. Od tu izhaja osnovni problem razvoja inovativnosti v lokalnih skupnostih, saj inovativnost uspeva v okoljih, kjer je prevzemanje tveganja podprto in nagrajeno. Podeželski projekti se zaradi finančne odvisnosti pogosto soočajo z omejitvami, ki dajejo prednost ohranjanju pristnosti pred raziskovanjem novih pristopov, ki zahtevajo vključevanje elementov novega lokalizma.

Opisani trendi kažejo, kateri elementi nepremične kulturne dediščine in novega lokalizma imajo v izbranih primerih največji vpliv na kakovost življenja v lokalnih skupnostih. Tako pomanjkanje kot pretirana prisotnost trenda lahko izboljša ali poslabša kakovost življenja v lokalnih skupnostih. Identifikacija trendov omogoča vpogled v raznolike vplive, ki se med lokalnimi okolji razlikujejo in so močno odvisni od konkretnih kontekstualnih okoliščin. Poglobljena analiza trendov omogoča identifikacijo priložnosti za razširitev posameznih dimenzij upravljalnih praks.

Hkrati pa analiza pokaže, da so nekateri primeri že dosegli mejo smiselne implementacije elementov nepremične kulturne dediščine ali novega lokalizma in da nadaljnje izboljšave zaradi lokalnih razmer niso več možne ali smiselne. V takih primerih je smiselno bodisi ohraniti obstoječe razvojne usmeritve bodisi počakati na spremembo širših družbeno-kulturnih, političnih ali gospodarskih okoliščin.

Opisani trendi omogočajo vpogled v obstoječe načine spreminjanja, prenavljanja, upravljanja in ohranjanja nepremične kulturne dediščine v Sloveniji in širše. Pri tem se zavedamo, da zaradi omejenega števila primerov in specifičnih kulturnih,

gospodarskih in politično-druženih razmer v posameznih okoljih ni mogoče oblikovati natančnih razvojnih programov, temveč zgolj usmeritve, ki bi jih z nadaljnjo analizo lahko preoblikovali v priporočila za razvojne politike. Kljub tem omejitvam lahko iz analiz izpeljemo nekaj okvirnih razvojnih priporočil.

- Treba je razviti bolj celostno načrtovanje: Projekti, ki se ukvarjajo z nepremično kulturno dediščino, bi morali sloneti na celovitejšem pristopu in od začetka vključevati več razsežnosti novega lokalizma. Hkrati bi morali zagotoviti ravnovesje med strateško-globalnimi in lokalnimi kulturnimi, gospodarskimi in okoljskimi cilji. Primerjalna analiza razkriva, da medtem ko so kulturne in socialne dimenzije pogosto dobro pokrite v projektih, sta ekonomska in bolj celostno zasnovana trajnostna razvojna dimenzija zapostavljeni. Vključeni deležniki morajo zato sprejeti celostne okvire, ki integrirajo bolj pregledno in dolgoročno finančno načrtovanje ter skrb za okolje in kulturne cilje. To bi lahko vključevalo javno-zasebna partnerstva, inovativne prilagodljive strategije ponovne uporabe ali večje spodbude za zelene prakse s strani formalnih institucij.
- Treba je oblikovati celostni pristop k razvoju participativnosti od začetnih do končnih faz izvajanja projektov. Projekti, ki jih vodijo občine ali lokalne organizacije, nedvomno dajejo prednost participativnim metodam, pri čemer priznavajo njihov pomen pri spodbujanju zaupanja in kakovosti življenja, manj pa pri razvoju gospodarskih podlag pri rabi dediščine. V nasprotju s tem projekti v zasebni lasti pogosto premalo uporabljajo participativne mehanizme, temveč se osredotočajo na razvoj dobičkonosnosti. Tako javnim kot zasebnim akterjem je skupna parcialna, inkrementalna uporaba participativnih mehanizmov, omejena na posamezne faze izvajanja projektov. Participacija v procesu razvoja nepremične kulturne dediščine se ne pojavlja od zasnove projekta, temveč le v fazah, kjer želijo dominantni akterji pridobiti legitimnost za nadaljnje izvajanje razvojnih procesov. Uspeh participativnih modelov je v njihovi zmožnosti usklajevanja različnih interesov – prebivalcev, oblikovalcev politik in vlagateljev za doseganje skupnih ciljev. Vključevanje participativnih praks v vse faze projektov dediščine, od načrtovanja do delovanja, lahko poveča tako zadovoljstvo lokalnih skupnosti kot tudi trajnostnost projekta.
- Treba je krepiti zmogljivosti za implementacijo razvoja nepremične kulturne dediščine. Krepitev struktur lokalnega upravljanja in zagotavljanje ustreznega usposabljanja zainteresiranih deležnikov lahko povečata njihovo avtonomijo in udeležbo, tako pri projektih, financiranih s strani javnih agencij, kot tistih, financiranih v obliki javno-zasebnih partnerstev. Pri projektih, ki so organizirani od spodaj navzgor, je običajna večja stopnja avtonomije kot pri tistih, ki so odvisni od zunanjega financiranja ali zasebnega lastništva. Za slednje je značilno, da pogosto prepuščajo moč odločanja zunanjim akterjem. Krepitev avtonomije torej zahteva krepitev zmogljivosti za organizacijo lokalnih deležnikov in mehanizme za financiranje, tudi v primeru obsežnejših projektov. Za razvoj teh zmogljivosti je treba implementirati koncepta »učljivosti akterjev« in »učljivosti institucionalnih formalnih sistemov« upravljanja z nepremično kulturno dediščino (Gantar, 1993, str. 81). Medtem ko prvi temelji na učenju lokalnih voditeljev, ki naj bi bili sposobni prepoznati in razumeti večplastnost problemov v

lokalni skupnosti, se drugi veže na vzpostavljanje mehanizmov hitre reakcijske sposobnosti oz. večje fleksibilnosti formalnega sistema v odnosu do izzivov v lokalnih skupnostih.

- Treba je oblikovati poglobljena partnerstva med urbanimi in podeželskimi deležniki v procesih, ki zaradi povečevanja kompleksnosti sodobnih družb inherentno segajo prek meja lokalnih skupnosti. Sodelovanje med urbanimi in podeželskimi projekti ali med javnimi in zasebnimi subjekti lahko spodbudi souporabo virov in generira inovacije na področju upravljanja nepremične kulturne dediščine. Urbana območja imajo boljši dostop do infrastrukture, talentov in trgov ter lažje spodbujajo inovacije. Podeželski projekti, omejeni zaradi manjšega števila prebivalcev in možnosti financiranja, se osredotočajo pretežno na varovanje lokalne identitete in tradicije. Za premostitev te ločnice so potrebne strategije, ki upoštevajo omenjena neravnotežja. Treba je vzpostaviti sinergije med urbanimi in podeželskimi projekti, pri čemer bi lahko sredstva namenili spodbujanju partnerstev, razvoju medregionalnih sodelovanj, oblikovanju mrež za izmenjavo znanja ali za oblikovanje skupnih urbano-podeželskih platform. Sočasno s tem procesom mora potekati tudi nadgradnja podeželskih pobud v smislu raziskovanja digitalnih orodij in aplikacij ter drugih tehnologij za razširitev trenutnega dosega podeželskih projektov.

5 SKLEP – NOVI LOKALIZEM KOT MANJKAJOČ ELEMENT PRI RAZVOJU RAZNOVRSTNE RABE NEPREMIČNE KULTURNE DEDIŠČINE

Osnovna hipoteza članka temelji na domnevi, da pristopi novega lokalizma vplivajo na način prenove in vzpostavitve nove rabe nepremične kulturne dediščine ter tako izboljšujejo kakovost življenja. Navedeno hipotezo lahko na osnovi analiziranih primerov potrdimo, saj podatki (glej slike 3, 4, 5 in 6) kažejo, da se primeri, ki dosegajo visoke stopnje jakosti posameznih dejavnikov novega lokalizma, prekrivajo z visoko jakostjo posameznih elementov nepremične kulturne dediščine, ki so povezani s kakovostjo življenja (primer Fabbrica del Vapore Milano, Grad Cmurek, Green Plant Vilnius, Ustvarjalni prostor Garaža). Iz zapisanega izhaja, da obstaja povezava med navedenimi značilnostmi, pri čemer prihaja do medsebojnega prepletanja ali navzkrižne podpore med dejavniki novega lokalizma in drugimi elementi nepremične kulturne dediščine, ki zvišujejo kakovost življenja.

Podatki prav tako kažejo, da obstaja povezava med materialnimi (fizičnimi) in nematerialnimi (družbenimi) dejavniki ter da šele povezava med njimi omogoča sinergične učinke, ki bodisi zvišujejo ali znižujejo jakost dejavnikov novega lokalizma in kakovosti življenja. Primeri, ki dosegajo visoke ali nizke jakosti pri družbenih dejavnikih, kot so družbena integracija in participacija (npr. Grad Cmurek ali BPT Tržič), dosegajo visoke ali nizke jakosti tudi pri ostalih dimenzijah novega lokalizma

in obratno. Družbeni dejavniki v teh okoliščinah igrajo pomembno vlogo in njihovo izključevanje kaže na pomanjkanje upoštevanja pomena družbenega in kulturnega kapitala, ki obstaja na območju.

Analize delno potrjujejo tudi podhipotezo, da prevlada lokalizma nad novim lokalizmom zavira razvoj kakovosti življenja v lokalnih skupnostih. Ugotovili smo, da zaradi zmanjšanja jakosti posameznih elementov novega lokalizma prihaja do manjših sinergičnih učinkov v kontekstu kakovosti življenja. V posameznih analiziranih primerih izstopajo nekatere lokalne značilnosti in poudarki, kjer se akterji osredotočajo na varovanje in konzervacijo nepremične kulturne dediščine, pri čemer pa ne iščejo širših, globalnih povezav (primer Cerkev svete Helene, Sodarjeva domačija). Ob tem je treba poudariti, da to v določeni meri onemogoča že sama zgodovinska zasnova nepremične kulturne dediščine, ki zaradi specifičnega družbeno-prostorskega ustroja nima podlage za nadaljnjo nadgradnjo upravljanja in trženja ali globalne učinke. Za popolno potrditev omenjene podhipoteze bi potrebovali natančnejše kazalce, vezane na posamezne značilnosti kakovosti življenja in elementov (novega) lokalizma na posameznih lokacijah.

V zaključku lahko odgovorimo tudi na raziskovalno vprašanje, vezano na identifikacijo manka posameznih dejavnikov novega lokalizma in elementov vpliva nepremične kulturne dediščine na kakovost življenja v lokalnih skupnostih. Agregirani podatki po posameznih sklopih dejavnikov novega lokalizma kažejo na odsotnost dejavnika »povezanosti s svetovnimi trendi« v primerih, ko je v ospredju spodbujanje razumevanja, da lokalno in globalno nista izključujoča, ampak močno medsebojno povezana. Gre za poskuse iskanja ravnotežja med globalno konkurenčnostjo in lokalnimi posebnostmi oziroma zmožnost prepoznanja in integracijo koristnih zunanjih elementov v lokalno okolje. Obenem se največji presežki pojavljajo pri dejavniku »kulturne identitete«, kjer gre za spodbujanje razvoja kulture prek družbeno-kulturnih praks, povezanih z nepremično kulturno dediščino. Če združimo oba ekstrema, lahko pridemo do zaključka, da visoke jakosti pri obeh dejavnikih povzročajo sinergične učinke v dobro kakovosti življenja, medtem ko se presežki zgolj na eni vrsti dejavnikov prelivajo v pretirano poudarjanje lokalizma ali interesov posameznih akterjev.

Navedene ugotovitve izpostavljajo neravnovesja, ki smo jih prepoznali v analizi primerov prenove in načinov upravljanja z nepremično kulturno dediščino. Začeten korak v smeri razreševanja teh neravnovesij bi predstavljale že bolj celostne analize nepremične kulturne dediščine, ki bi vključevale strokovnjake z različnih znanosti o prostoru (arhitektura, ekonomija, geografija, gradbeništvo, sociologija itd.). V obstoječih okvirih prihaja do hierarhizacije vključevanja posameznih znanj o nepremični kulturni dediščini, kar onemogoča podrobnejše analize družbenih, kulturnih in ekonomskih potencialov novega lokalizma. Večje vključevanje šibkejših oziroma manjkajočih elementov novega lokalizma v procese upravljanja nepremične kulturne dediščine bi potencialno omogočilo celovitejšo preobrazbo posameznih primerov ter zagotovilo, da bodo prostori dediščine ostali vitalni in prilagodljivi na razvijajoče se družbene in gospodarske izzive.

Zahvala

Članek je nastal s podporo projekta HEI-TRANSFORM, ki je del raziskovalne sheme Javne agencije za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost RS (ARIS, naslov projekta: »Dediščina za vključujočo trajnostno preobrazbo – HEI-TRANSFORM«; šifra: J7-4641).

Literatura in viri

- Alfaro-Navarro, J. L. in Andrés-Martínez, M. E. (2024). The effects of world heritage status on European city residents' subjective quality of life. *Journal of Cultural Heritage Management and Sustainable Development*. <https://doi.org/10.1108/JCHMSD-02-2023-0016>
- Ashworth, G. J. (2011). Preservation, conservation and heritage: Approaches to the past in the present through the built environment. *Asian Anthropology*, 10(1), 1–18. <https://doi.org/10.1080/1683478X.2011.10552601>
- Bačlija, I. in Zajc, D. (2013). *Koncept in prakse lokalnega vladovanja*. Fakulteta za družbene vede; Friedrich Ebert Stiftung.
- Battis-Schinker, E., Al-Alawi, S., Knippschild, R., Gmur, K., Książek, S., Kukuła, M. in Belof, M. (2021). Towards quality of life indicators for historic urban landscapes. *Environmental & Sustainability Indicators*, 10, 100094. <https://doi.org/10.1016/j.indic.2020.100094>
- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. V J. G. Richardson (ur.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* (str. 241–258). Greenwood Press.
- Cantillon, Z. in Baker, S. (2020). Career volunteering as good work in do-it-yourself heritage institutions. *Journal of Sociology*, 56(3), 356–371. <https://doi.org/10.1177/1440783320911450>
- Coombe, R. J. in Weiss, M. L. (2015). Neoliberalism, heritage regimes, and cultural rights. V L. Meskell (ur.), *Global heritage: A reader* (str. 43–69). Wiley Blackwell.
- Evropski svet. (2018). *European cultural heritage strategy for the 21st century*. Evropski svet. <https://www.coe.int/en/web/culture-and-heritage/strategy-21>
- Duffy, G. (2008). Pragmatic analysis. V A. Klotz in D. Prakash (ur.), *Qualitative methods in international relations* (str. 168–186). Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1057/9780230584129_11
- Dümcke, C. in Gnedovsky, M. (2013). *The social and economic value of cultural heritage: Literature review*. European Expert Network on Culture [EENC]. <https://catalogus.boekman.nl/pub/P13-0395.pdf>
- ESPON. (2022). *HERIWELL – Cultural heritage as a source of societal well-being in European regions: Final report*. ESPON EGTC. https://archive.espon.eu/sites/default/files/attachments/HERIWELL_Final%20Report.pdf
- Evropska komisija. (b. d.). *The new European Bauhaus: Beautiful, sustainable, together*. Evropska komisija. Citirano 10. 9. 2025. https://new-european-bauhaus.europa.eu/index_en

- Fairclough, N. (1995). *Critical discourse analysis*. Longman.
- Filipovič Hrast, M. in Dolničar, V. (2012). Sense of community and the importance of values. *Journal of Urban Affairs*, 34(3), 317–336. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9906.2011.00584.x>
- Gantar, P. (1993). *Sociološka kritika teorij planiranja*. Fakulteta za družbene vede.
- Grazulevičiute-Vileniske, I. (2006). Cultural heritage in the context of sustainable development. *Environmental Research, Engineering and Management*, 37(3), 74–79. <https://doi.org/10.5755/j01.erem.37.3.228>
- Grmek, G. in Temeljotov Salaj, A. (2012). Vpliv zakona o varstvu kulturne dediščine na revitalizacijo starih mestnih jeder. *Urbani izziv* (posebna izdaja), 50–57.
- ICOMOS. (2013). *The Burra charter: The Australia ICOMOS charter for places of cultural significance*. Australia ICOMOS. <https://australia.icomos.org/publications/burra-charter-practice-notes/>
- ICOMOS. (2020). *European quality principles for EU-funded interventions with potential impact upon cultural heritage*. International Council on Monuments and Sites (ICOMOS). <https://www.icomos.org/en/focus/un-sdgs/86814-european-quality-principles>
- Jeon, M. M., Kang, M. in Desmarais, E. (2016). Residents' perceived quality of life in a cultural-heritage tourism destination. *Applied Research in Quality of Life*, 11(1), 105–123. <https://doi.org/10.1007/s11482-014-9357-8>
- Jones, S. (2017). Wrestling with the social value of heritage. *Journal of Community Archaeology & Heritage*, 4(1), 21–37. <https://doi.org/10.1080/20518196.2016.1193996>
- Jucker, A. H., Schneider, K. P. in Bublitz, W. (2018). *Methods in pragmatics* (Vol. 10). De Gruyter Mouton. <https://doi.org/10.1515/9783110424928>
- Katz, B. in Nowak, J. (2018). *The new localism: How cities can thrive in the age of populism*. Brookings Institution Press.
- Klemenčič, M. M. (2006). Teoretski pogled na razvojne strukture slovenskega podeželja. *Dela*, 25, 159–171.
- Kušnierz-Krupa, D., Krupa, M. in Rajchel, B. (2024). Awareness of local communities about the value of their cultural heritage. *Technical Transactions*, 121(1), 1–11. <https://doi.org/10.37705/TechTrans/e2024007>
- Lieto, L. (2002). *Studi di caso in pianificazione territoriale: Una introduzione allo studio di caso come metodo di ricerca*. Gianni Fovana Editore.
- Logar, E. (2019). Primerjalna analiza učinkov druženja in sodelovanja v prostovoljnih gasilskih društvih. *Geografski vestnik*, 91(2). <https://doi.org/10.3986/GV91202>
- Mavri, R. in Černič Istenič, M. (2014). Podeželski turizem in socialni kapital v Sloveniji. *Geografski vestnik*, 86(1), 51–61. <https://doi.org/10.3986/GV86104>
- Ministrstvo za kulturo. (2019). *Strategija kulturne dediščine 2020–2023*. Ministrstvo za kulturo. https://www.gov.si/assets/ministrstva/MK/DEDISCINA/STRAT_KD_2019.pdf

- Mlinar, Z. (2001). Krepitev in slabitev moči lokalnih akterjev. *Teorija in praksa*, 38(5), 765–785.
- Niemczewska, Z. E. (2021a). The sociocultural impact of adaptive reuse. *Journal of Cultural Heritage Management and Sustainable Development*, 11(3), 240–261. <https://doi.org/10.1108/JCHMSD-07-2019-0093>
- Niemczewska, Z. E. (2021b). How to assess the impact of commercially reused immovable cultural heritage. *Journal of Cultural Heritage Management and Sustainable Development*, 11(4), 553–579. <https://doi.org/10.1108/JCHMSD-07-2019-0089>
- Pendlebury, J., Townshend, T. in Gilroy, R. (2004). The conservation of English cultural built heritage. *International Journal of Heritage Studies*, 10(1), 11–31. <https://doi.org/10.1080/1352725032000194222>
- Ravbar, M. (2007). Socialno-geografska preobrazba naselbinskih struktur. *Dela*, 27, 81–100. <https://doi.org/10.4312/dela.27.81-100>
- Rebernik, D. (2004). Razvoj prebivalstva v ljubljanski urbani regiji. *Dela*, 22, 89–99. <https://doi.org/10.4312/dela.22.89-99>
- Ripp, M. in Rodwell, D. (2015). The geography of urban heritage. *The Historic Environment: Policy & Practice*, 6(3), 240–276. <https://doi.org/10.1080/17567505.2015.1100362>
- Robertson, R. (1995). Glocalization: Time-space and homogeneity-heterogeneity. V M. Featherstone in sod. (ur.), *Global modernities* (str. 25–44). SAGE.
- Smith, L. (2006). *Uses of heritage*. Routledge.
- Strassoldo, R. in Tessarin, N. (1992). *Le radici del localismo*. Reverdito.
- Strassoldo, R. (2004). The meaning of localism in a global world. V K. Nyíri (ur.), *The global and the local in mobile communication* (str. 43–59). Hungarian Academy of Sciences.
- Švicarska konfederacija. (2018). *Davos Declaration: Towards a high-quality Baukultur for Europe*. Švicarska konfederacija. <https://davosdeclaration2018.ch/wp-content/uploads/sites/2/2023/06/2022-06-09-081317-davos-declaration.pdf>
- Thornton, S. (1997). The social logic of subcultural capital. V S. Thornton in K. Gelder (ur.), *The subcultures reader* (str. 200–209). Routledge.
- Throsby, D. (2010). *The economics of cultural policy*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511845253>
- Tönnies, F. (1999). *Skupnost in družba*. Fakulteta za družbene vede.
- UNESCO. (2022). *Heritage impact assessment (HIA): Guidance for world heritage properties*. UNESCO. <https://whc.unesco.org/en/guidance-toolkit-impact-assessments/>
- Uršič, M. (2023). Immobile cultural heritage in the context of new localism. *Družboslovne razprave*, 39(104), 97–121. <https://doi.org/10.51936/dr.39.104.97-121>
- Uršič, M., Fakin, B. J., Čebren, L. N., Kosec, M., Vodeb, V. in Turnšek, M. (2024). *Pre-gled primerov dobrih praks za povečanje vpliva NKD na kakovost življenja v manjših lokalnih skupnostih*. ARIS.

- Verschueren, J. (1995). The pragmatic return of meaning. *Journal of Linguistic Anthropology*, 5(2), 127–156.
- Wodak, R. in Meyer, M. (2001). *Methods of critical discourse analysis*. Sage.
- Xu, Y., Tong, H., Chen, M., Rollo, J. in Zhang, R. (2023). Examining the urban regeneration of public cultural space. *Frontiers in Built Environment*, 9, 1328157. <https://doi.org/10.3389/fbuil.2023.1328157>
- Yin, R. K. (2003). *Case study research: Design and methods* (3. izdaja). Sage.
- Zhao, Y., Jin, K., Zhang, D., Wang, L., Li, J. in Dai, T. (2024). Transforming urban landscapes. *Land*, 13(7), 948. <https://doi.org/10.3390/land13070948>
- Zienkowski, J., Östman, J. in Verschueren, J. (2011). *Discursive Pragmatics*. John Benjamins Publishing Company.

THE DEVELOPMENTAL SIGNIFICANCE OF IMMOVABLE CULTURAL HERITAGE IN LOCAL ENVIRONMENTS – RECOGNIZING THE POWER OF NEW LOCALISM AND IMMOVABLE CULTURAL HERITAGE FOR THE PRESERVATION OF QUALITY OF LIFE

Summary

Immovable cultural heritage constitutes a central spatial and symbolic resource for local communities; nevertheless, numerous empirical examples demonstrate its limited integration into residents' everyday needs and practices. This article examines how the application of characteristics associated with new localism may facilitate the activation of immovable cultural heritage and contribute to improved quality of life at the local community level. In this context, the distinction between localism and new localism is crucial for understanding the role that immovable cultural heritage plays within local communities. The presence or absence of specific factors associated with localism and new localism can therefore be understood as an analytical lens through which prevailing modes of heritage use and development can be identified, as well as the extent of their contribution to quality of life in local communities assessed. Given that the two concepts are closely related and often overlap in practice, it is not always possible to draw a clear boundary between them. A comparative consideration of globalization, localism, and new localism is therefore analytically useful. Whereas globalization refers to ongoing processes through which local communities are increasingly embedded in global networks and influences, localism and new localism capture how such processes are mediated, adapted, or constrained at the local level. Local communities respond to external challenges in diverse ways: some display greater

openness and readily incorporate new (global) elements, while others adopt more reserved strategies aimed at limiting external influence. In this regard, it is appropriate to speak of a gradual shift from “old” localism to new localism. While old localism was primarily oriented toward limiting interaction with the external environment in order to preserve relatively closed boundaries, new localism reflects a heightened awareness of global dynamics and a more proactive and selective openness to interaction. From this perspective, new localism can be understood as a more complex mode of organizing local actors, emphasizing the selective combination of global and local elements and promoting coexistence, integration, co-management, and participatory practices across multiple governance levels, thereby marking important distinctions in relation to traditional forms of localism.

The central hypothesis of the article is accordingly grounded in the assumption that new-localism approaches shape the ways in which immovable cultural heritage is renovated and assigned new uses, and that these practices are potentially associated with improvements in quality of life. In this article, quality of life is conceptualized as a multidimensional construct encompassing both material and non-material dimensions of well-being, relating to life in a high-quality, historically layered, and culturally vibrant environment. When appropriately conceived and implemented, interventions in immovable cultural heritage can contribute to quality of life by preserving place identity, strengthening social cohesion, fostering cultural participation, enhancing aesthetic and environmental conditions, and supporting sustainable local development.

This central hypothesis is complemented by a sub-hypothesis stating that, in contexts where localism prevails over new localism, the development of quality of life in local communities tends to be constrained. Furthermore, it is assumed that approaches associated with new localism remain insufficiently embedded in the development and management of immovable cultural heritage, thereby limiting opportunities to preserve and enhance quality of life. In this regard, it becomes particularly important to examine whether strong attachment of stakeholders to the local environment obstructs certain forms of development, promotes autarkic tendencies, and ultimately reduces the effective use of resources and opportunities inherent in immovable cultural heritage. The additional research questions are therefore directed toward identifying missing or weakly developed elements of new localism and examining how these influence heritage management practices and, indirectly, quality of life in local communities.

The analysis draws on a comparative multi-case study of 18 cases from Slovenia and abroad, based on semi-structured questionnaires administered to cultural heritage experts. Through this approach, associations between the presence of new-localism factors and heritage-related elements linked to quality of life were examined. The findings reveal a number of recurring characteristics and development trends in the management of immovable cultural heritage at the local level. In many cases, primary emphasis is placed on cultural development, musealization, and event-based activities, whereas economic and entrepreneurial functions remain weakly developed. A

comparable pattern emerges with regard to integrated approaches to sustainable development, encompassing environmental, economic, social, and cultural dimensions, which are frequently underdeveloped or overlooked. The results further indicate a strong dependence on external and public institutional funding sources. Mechanisms of participation, cooperation, and stakeholder involvement are consequently largely shaped by ownership structures and prevailing management models. Moreover, the analysis points to significant differences between urban and rural contexts, particularly in terms of their respective capacities to activate resources and potentials through immovable cultural heritage development programmes.

Taken together, the findings underscore the critical role of social and governance-related factors—most notably participation and social integration—in enabling long-term local development through heritage-based practices. The analysis suggests that cases in which multiple new-localism factors are jointly present are more likely to generate synergistic effects that benefit local communities, whereas the predominance of a single factor often results in an overemphasis on narrow localist tendencies or in outcomes that primarily serve the interests of selected key actors. It can therefore be concluded that, within existing institutional frameworks, immovable cultural heritage is frequently managed through overly hierarchical approaches, which restrict more nuanced assessments of the social, cultural, and economic potentials associated with new localism. Strengthening the integration of currently underrepresented elements of new localism into immovable cultural heritage management processes may enable more balanced transformations in local communities and help ensure that heritage spaces remain vital, resilient, and adaptable in the face of evolving social and economic challenges.